

КОМІ КОМСОМОЛЕЦ

ИЗУЧАЈТНЫ ДА ПРОПАГАНДИ-
РУЈТНЫ ИЗБРАТЕЛНӨЈ ЗАКОН

Февраль 16-дд лунд XVI созыва ВЦИК-лөн IV-дд Сессия вынбдис „РСФСР-са Верховнөй Советө бдрьы едмјас јылыс Положеније“ да сјјөн пунктис заводчдм Россіјскөй Советскөй Федеративнөй Социалистическөй Республикаса Верховнөй Советө бдрьысдмјас кежлө дбсбдчдмлы.

Дасбтн братскөй республика составлајтдны напјајаслыс шуда созвездіе— Советскөй Сојуз. Республикјаслөн сјјө созвездіеас РСФСР тыр право сертн лыддысбб равнөјјас пбвсын первојдн. Балтикасан Тихөй океандз, Белөй моресан Чорнөдөз паскбдчдмабс сылдн сывтыртны вермытдм пространствојасыс. Сјјө пространствојасас вермисны ескө тдрны Европакод кык матерік. 105 миллион сајас морт лыддысбб республикалөн олыс. Советскөй Сојузса промышленност да вјзму овмбс став продукциялыс 70 гдгбр прдчентсб сетө РСФСР.

Став Советскөй странакод дтдщб быдмис да зорічаліс РСФСР-лөн овмбс да култураыс. Быдмисны был посолокјас да карјас, заводјас да фабрикајас; тундра да степјас вундисны автомобилнөй да крттујјас, мујас былө петисны тракторјас да днја кадса вјзму ужалан машинајас.

Орддны поэтдм јітөдјас кбрталдны РСФСР-дс братскөй республикајаскод. СССР составө пырыс став сојузнөй республикајас пблзујтдны дткод правајасдн; ставныс најө дтувтчдны једінөй целјасдн да социалистическөй стрөј јонмддан интересјасдн. Народјаслөн братскөй дружба— социалистическөй стрөјлөн велічјашбө завојеванијејасыс дтн.

Велікб Октябрьскөй социалистическөй революція садмбдс мјјан странаса народјасдс. 175 сајас народ да племена олөны Советскөй странаын. I сјјө став народјасыс да племенајассыс быддн бостисны позанлун петкбдлыны ассыныс творческөй вынјасбб.

Роч народ ползујтчб заслужитөм радејтөмдн советскөй народјас велікб семјайн. Мукбд националистеса ужалыс јбз азддны сыын ассыныс вынјбра вокбс, дтудја шуд вбсна вернөй боребс. Најө радејтдны роч народбс сы вбсна, мы роч рабочөјјас медвоз кыпбдисны коммунистическөй революциялыс знамја да індисны туј мукбд народјасса ужалыс јбзлы. Најө радејтдны роч народбс, сы вбсна, мы роч рабочөјјас да крестана сетисны налы зев ыжыд поддөржка інтервентјаслы да белогваріејаслы паныда тышын,

социалистическөй овмбс да култура кыпбдбмын.

Важ царскб кадб ыжыдалыс эксплуататорскб классјас быднөгыс зллісны дзтыны народјас костын ненавист, кбзны вражда да недоверіје не роч јбзлыс став роч јбз дінб. Сјјө кадјасыс бергбдчывтөм былө колыны ббрб.

Велікб роч народлөн історіяыс тырбма героизмдн. Сылдн сурсјас вога історія чбждн ез вбв еша кад, кор роч народлөн доблестыс да мужествоыс решітлісны сылыс судбасб. Печенегјаскод, хозаракбд тышын, немецкбд „поницарјаскод“ Чудскбд ты вывса 1242-дд вога знаменитөй битваын, 1612-дд воын полскбд интервентјаскод тышјасын, 1812-дд вога наполеоновскбд нашествіекод тышын, роч народ петкбдліс ыжыд доблестлыс обрабсјас. Помешікјаслөн да капиталистјаслөн чорыд нартитөм улын, сјјө кужіс сетны аслас пбвсыс културалыс велікб дејателјасбс, кызі Ломоносовс, Пушкинс, Белинскіјс, Чернышевскіјс, Некрасовс, Горькіјс Роч народ сетис мировбй літературалы, наукалы да іскусствоыс уна јарігын нмјас.

Ленинизм знамја улын дтувтисны дтн братскөй семјаб став советскөй народјас. Ленинизмлөн победа вайс налы помещічскапиталистическөй нартитөмыс, националнөй враждаыс да неравенствоыс мездлун. Тышјасын завојутдм да јонмдм народјаслөн братство јарјугыда петкбдчс СССР-са Верховнөй Советө бдрьысдмјасын.

ВЦИК Сессиядн примітөм избірателнөй закон зоннас подулавсб СССР-са Сталинскөй Конституція вылын. Сјјө обеспечивајтб збылыс всеобщбй, равнөй да вескыд бдрьысдмјас гуса гблбсујтдм дырјн нудбдм.

Советскбй, партіјнбй да комсомолскбй организацијаслы колб днјжб кутчысны РСФСР-са Верховнөй Советө бдрьысјас кежлө дбсбдчдмб. СССР-са Верховнөй Советө бдрьысдм нудбдгдн лоіс бостбма ыжыд опыт агитационномассбвбй уж нудбдмын. Комсомолскбй организацијаслөн мог—нбтн нужмастбг кутчысны агитаторјасбс котыртбмб, несојузнбй томјбзкбд јітөдјас јонмбддмб. Оз ков вунбдны, мы РСФСР-са Верховнөй Советө бдрьысдмјас лоасны серјознбй экзамендн комсомолскбй организацијаслы Колб пыржб кутчысны избірателнбй закон изучајтдмб да томјбз пбвсын сјјбс пропагандірујтдмб.

Папанинецјас
локтөны

„Таймыр“—лөн борт. Февраль 19-дд лун. 18 час 30 минут (Радио. ТАСС лөн спецкор). Стбч 13 час 30 минутын ледоколјас матыстисны лагер дінб да сувтисны сысан 1,5 кілометр ылнаб 80 морт кыкнан кораблсаныс локтисны флагјасдн лагер дінб. Папанинецјас мјјанбс сјжб вострөтисны флагјасдн да Сталин јорт портретјасдн.

Жеңыдк митінг да Сталин јорт да геројјас-папанинецјас чест куза „ура“ горббдмјас ббрын ми пырыс-пыр бостчм лагер чукбртбмб. Час жын мыстисны лагерсан „Таймыр“ дінб мунны кутисны јбз, кіјас выланыс зев ценнбй груз—„Вовыв полус“ поларнбй станціјалыс ембур острожнбја нудмдн. 17 час 30 минутын лагерлыс став ембурсб вблі вайбма „Таймыр“ борт былб. Сен-жб јіпласт вылын вблі пудјасбма—кодлы папанинецјас повыс кушбм корабл былб пуксыны. Папанин да Кренкел кыскисны пуд „Мурман“ былб, Федоров да Шіршов—„Таймыр“ былб.

16 часын Кренкел сетис бдрја радио-рапорт Сталин јортлы да мјјан правітелстволы.

„Таймыр“—вывса экспедиціјадн вескбдлыс ОСТАЛЦЕВ.

„Таймыр“—лөн борт. Февраль 20-дд лун (Радио.) 40 мила сајын-нын кбнкб ббрын вошис „Вовыв полус“ поларнбй станціјалдн јі пласт. Паковбй јјас пбвсбд лавірујтдмдн, сбкыд учасокјас виччысбмдн, форсірујтдмдн кораблјас „Таймыр“ да „Мурман“ мундны асывлун былб асланыс рбдіна берејјасб. Суднојас пыр-на празничнбја украсбма флагјасдн.

Гренландіја берејјасбдванын тыдыштдны. Вбзын—сбкыд туј.

„Таймыр“—вывса экспедиціјадн вескбдлыс ОСТАЛЦЕВ

Иван Дмитриевич Папанин.

ПАПАНИНЛЫ, КРЕНКЕЛЛЫ,
ФЕДОРОВЛЫ, ШІРШОВЛЫ

Поздравляјтам тіјанбс кывкутана заданіје олөмб успешноја пбртөмдн.

Став страна гбрдітчб тіјан героическөй уждн.

Виччысам тіјанбн Москваб локтөм.

Братскбй чолбм!

І. Сталин, В. Молотов, К. Ворошилов, Л. Каганович, М. Калинин, А. Микојан, В. Чубар, А. Андрејев, С. Косіор, А. Жданов, Н. Јежов, Г. Петровскіј, Р. Ејхе, Н. Хрущев.

Осталцевлы, Барсуковлы,
Котцовлы

„ТАЙМЫР“ ДА „МУРМАН“ КОМАНДАЈАСЛЫ

Примітөй мјјанлыс благодарност да благодарност став советскбй народлыс Папанин славнбй экспедиціјалы отсбг сетөм куза мог олөмб бура пбртөмыс. Гбрдітчам тіјан отважнбй да самоотверженнбй уждн.

Братскбй чолбм!

І. Сталин, В. Молотов, К. Ворошилов, Л. Каганович, М. Калинин, А. Микојан, В. Чубар, А. Андрејев, С. Косіор, А. Жданов, Н. Јежов, Г. Петровскіј, Р. Ејхе, Н. Хрущев.

Е. Ф. Кренкел.

П. П. Шіршов.

Ге. К. Федоров.

„РСФСР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧржыгӧмјас јылыс Положеніе“ вынӧдӧм јылыс

XVI созыва Всероссийскӧй Централнӧй Исполнителнӧй Комитет IV-ӧд Сессіјалӧн шуӧм

Всероссийскӧй Централнӧй Исполнителнӧй Комитет шуӧ:
Вынӧдны „Россійскӧй Сӧветскӧй Федеративнӧй Соціалистическӧй Республикаса Верховнӧй Сӧветӧ бӧржыгӧмјас јылыс Положеніе“

Всероссийскӧй Централнӧй Исполнителнӧй Комитетса Председател М. КАЛЫН.

Всероссийскӧй Централнӧй Исполнителнӧй Комитетса Секретар пидди ВЦИК Президіумса Шлен А. АРТУХІНА.

Москва, Кремль. 1933 вӧса феврал 16 лун.

РСФСР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧржыгӧмјас јылыс Положеніе

I-ӧј глава

Бӧржысан сӧстема

1-ӧј статта. РСФСР-са Конституція 138-ӧд статта подув вылын РСФСР-са Верховнӧй Сӧветӧ депутатјасӧс бӧржыгӧмјас нудӧдӧны бӧржыгӧмјасӧн всеобщӧй, равнӧй да вескыд бӧржысан права подув вылын гусӧн гӧлдӧсӧтӧмӧн.

2-ӧд статта. РСФСР-са Конституція 139-ӧд статта подув вылын депутатјасӧс бӧржыгӧмјас всеобщӧй: РСФСР-са став граждана-лӧн, кодјаслы тыріс 18 арӧс, најӧ расӧвӧй да национальнӧй принадлежност вылӧ, вероисповеданіе, образователнӧй ценз, оседлост, социальнӧй происхожденіе, имущественнӧй положеніе да возъа дејателност вылӧ виӧдӧтӧг ем право участвујтны депутатјасӧс бӧржыгӧмјасын да лоны бӧржыгӧмјасӧн РСФСР-са Верховнӧй Сӧветӧ, јӧјас кынџи да јӧз кынџи, кодјасӧс судітӧма судӧн бӧржысан правојасыс лӧшитӧмӧн.

3-ӧд статта. РСФСР-са Конституція 140-ӧд статта подув вылын депутатјасӧс бӧржыгӧмјас равнӧй: бӧд гражданылӧн ем ӧти гӧлдӧс; став гражданаыс бӧржыгӧмјасын участвујтны ӧткоӧ основаніејас вылын.

4-ӧд статта. РСФСР-са Конституція 141-ӧд статта подув вылын нывбабајас пӧлзујтӧны бӧржысан да бӧржымаӧн лӧан правоӧн мужчинајаскӧд ӧткоӧ.

5-ӧд статта. РСФСР-са Конституція 142-ӧд статта подув вылын граждана, кодјас состоітӧны Краснӧй Арміја радјасын, пӧлзујтӧны бӧржысан да бӧржымаӧн лӧан правоӧн став граждана кӧд ӧткоӧ.

6-ӧд статта. РСФСР-са Конституція 146-ӧд статта подув вылын бӧржыгӧмјас дырји кандидатјас ыставлајтӧны бӧржысан округјас серті.

II-ӧд глава

Бӧржыгӧмјаслӧн списокјас

7-ӧд статта. Карјасын бӧржыгӧмјаслӧн списокјас лӧсӧдӧны ужалыс јӧз депутатјас карса Сӧветӧн, а районјас вылӧ јуклӧм карјасын—районнӧй Сӧветӧн; сиктса местајасын—ужалыс јӧз депутатјаслӧн сиктса (станіцаса, деревна-са, хуторса, аулса) Сӧветӧн.

8-ӧд статта. Бӧржыгӧмјас списокјас пыртӧны став граждана, кодјаслӧн ем бӧржысан право да кодјас олӧны (пыр лӧбӧ временнӧ) списокјас лӧсӧдӧг кежлӧ тајӧ Сӧвет терріторіја вылын, кодјаслы бӧржысан лун кежлӧ тыріс 18 арӧс.

9-ӧд статта. Бӧржыгӧмјас списокјас ӧз пыртсыны јӧз, кодјасӧс лӧшитӧма бӧржысан правојасыс суфеднӧй пріговорјас серті бӧржысан правојасыс лӧшитӧм куъа пріговориын урчӧтӧм—став срок чӧжыс, а сӧж-жӧ јӧз, кодјасӧс признајтӧма законнӧ лӧсӧдӧм пӧрадокӧн јӧјасӧн.

10-ӧд статта. Бӧржыгӧмјаслӧн списокјас лӧсӧдӧны бӧд бӧржысан участокын алфавітнӧй пӧрадокӧн ов, нӧм, віч, арлыд да бӧржыгӧмјас олан места индӧмӧн да кырмавӧдны ужалыс јӧз депутатјас Сӧветса председателӧн да секретарӧн.

11-ӧд статта. Бӧржыгӧмјас пӧвсыс некод ӧз вермы лоны пыртӧма ӧтӧкыс унжык бӧржысан списокӧ.

12-ӧд статта. Бӧржыгӧмјаслӧн списокјас, кодјас (бӧржыгӧмјасыс) состоітӧны воіскӧй частјасын да воісковӧй соједіненіејасын, лӧсӧдӧны командованіеједн командірон да воіеннӧй комиссарӧн кырма-лӧмӧн. Став мукӧд воіеннӧй службащӧјјас пыртӧны бӧржыгӧмјас списокјас олан места серті ужалыс јӧз депутатјаслӧн соответствујущӧй Сӧветјасӧн.

13-ӧд статта. Бӧржыгӧмјаслӧн списокјас избірателнӧй участокјасын, кодјас лӧсӧдӧны болнџа-

сын, рӧдӧлнӧй керкајасын, санаторіја-сын да мукӧд лечебнӧй учрежде-ніејасын, составляјтӧны кыџи вісыс граждана вылӧ, сӧџи і ме-дџинскӧй персонал вылӧ, кодјас су-лалӧны дежурство вылын бӧржы-гӧмјас лунӧ.

Бӧржыгӧмјасын ӧз вермыны прі-мітны участіе вісысјас, кодјас нахӧдџтӧны скарлатинонӧй да дџи-теріенӧй ӧтделеніејасын.

14-ӧд статта. Бӧржыгӧмјасӧз 30 лун возжык ужалыс јӧз депу-татјаслӧн Сӧвет став јӧзӧс тӧдмӧ-дӧм могыс ӧшӧдалӧ бӧржыгӧмјас-лыс списокјас лӧбӧ обеспечивајтӧ бӧржыгӧмјаслыс позанлун тӧдмасын тајӧ списокјаснас Сӧвет помеще-ніејын.

15-ӧд статта. Бӧржыгӧмјас спи-сокјаслӧн подлӧнныкыс вісӧб ужа-лыс јӧз депутатјас соответствуј-ущӧй Сӧветын да воіскӧй частын лӧбӧ воісковӧй соједіненіејын.

16-ӧд статта. Бӧржыгӧмјаслыс список јӧзӧдан да бӧржысан лун-костын бӧржыгӧмјас асыс олан мес-тасӧ вежігӧн ужалыс јӧз депу-татјаслӧн Сӧвет, код улын сӧџи ов-ліс, сетӧ сылы Централнӧй избі-рателнӧй комиссіјадн лӧсӧдӧм фор-ма серті „гӧлдӧсӧтан право вылӧ-удостовереніе“ да пасџи бӧржыгӧ-мјаслӧн списокӧ—„муніс“; оланін-вылӧ местаын—пыр лӧбӧ временнӧ оланін местаын—бӧржыгӧмјас пырт-сӧ бӧржыгӧмјаслӧн списокӧ личнӧй-удостовереніе петкӧдлӧм бӧрті, а сӧж-жӧ „гӧлдӧсӧтан право вылӧ-удостовереніе“ петкӧдлӧм бӧрті.

17-ӧд статта. Бӧржыгӧмјас спи-сокын неправілыност јылыс (спи-сокјасӧ сујтӧм, списокјасыс ісклу-чӧтӧм, ов, нӧм, віч зугӧм, списокјасӧ бӧржысан правојасыс лӧшитӧм јӧз-ӧс неправілыноја сујтӧм) шыӧдчӧмјас-сетӧны ужалыс јӧз депутатјаслӧн Сӧветӧ, коді јӧзӧдіс списокӧ.

18-ӧд статта. Ужалыс јӧз де-путатјас Сӧветлӧн исполнителнӧй-комитет бӧржыгӧмјас списокјасын-неправілыност јылыс бӧд шыӧдчӧм-обязан відлавны кујім лунја сро-кӧн.

19-ӧд статта. Бӧржыгӧмјас спи-сокын неправілыност јылыс шыӧд-чӧм відлавлӧм бӧрын, ужалыс јӧз-депутатјас Сӧветлӧн исполнител-нӧй комитет обязан лӧбӧ пыртны бӧржыгӧмјас списокӧ колана вескӧ-дӧмјас, лӧбӧ сетны шыӧдчыслы писменнӧй справка сылыс шыӧдчӧм-сӧ могмӧдтӧм помкајас јылыс; ужалыс јӧз депутатјас Сӧветлӧн-решеніејекӧд сӧгласітчытӧм дырји

шыӧдчыс вермӧ сетны норасӧм-народнӧй судӧ.

20-ӧд статта. Народнӧй суд ку-јім лунса срокӧн обязан відла-вны списокын неправілыност вылӧ-норасӧм вӧсса судебнӧй заседаніе-вылын шыӧдчыс да Сӧветса-представітелӧс корӧмӧн да ас-сыс решеніесӧ пырыс-пыр јуӧрт-ны кыџ шыӧдчыслы, сӧџи і Сӧ-ветлы. Народнӧй судлӧн решеніе-ыс окончательнӧй.

III-ӧд глава

РСФСР-са Верховнӧй Сӧветӧ бӧржыгӧмјас куъа бӧржысан округјас

21-ӧд статта. РСФСР-са Конститу-ція 25-ӧд статта подув вылын РСФСР-са Верховнӧй Сӧвет бӧржы-гӧмјас РСФСР-са гражданаӧн бӧр-жысан округјас серті.

22-ӧд статта. РСФСР-са Верхов-нӧй Сӧветӧ бӧржыгӧмјас куъа бӧржысан округ лӧсӧдӧсӧ тащӧм-прінціп серті: 150 сурс населеніе—округ вылӧ. РСФСР-са Верхов-нӧй Сӧветӧ бӧржыгӧмјас куъа бӧд бӧржысан округ мӧдӧдӧ ӧти депу-татӧс.

23-ӧд статта. РСФСР-са Верхов-нӧй Сӧветӧ бӧржыгӧмјас куъа бӧр-жысан округјас лӧсӧдӧм нудӧсӧ РСФСР Верховнӧй Сӧветса Презі-діумӧн.

24-ӧд статта. РСФСР-са Верхов-нӧй Сӧветӧ бӧржыгӧмјас куъа бӧр-жысан округјаслӧн список јӧзӧсӧ РСФСР Верховнӧй Сӧветса Презі-діумӧн ӧтшӧщ бӧржыгӧмјаслыс-лун урчӧтӧмкӧд.

IV-ӧд глава

Бӧржысан участокјас

25-ӧд статта. Бӧржысан бјулле-тенјас прімітӧм могыс да гӧлдӧс-јас лыдӧдм могыс РСФСР-са Вер-ховнӧй Сӧветӧ бӧржыгӧмјас куъа бӧржысан округјасӧ пырыс карјас-лӧн да районјаслӧн терріторіаыс-јуксӧ бӧржысан участокјас вылӧ.

26-ӧд статта. Бӧржысан участок-јас лӧсӧдӧм нудӧсӧ карјасын-ужалыс јӧз депутатјаслӧн карса Сӧветӧн, районјас вылӧ јуклӧм-карјасын—ужалыс јӧз депутатјас-лӧн районнӧй Сӧветјасӧн; сиктса-местајасын—ужалыс јӧз депутат-јаслӧн районнӧй Сӧветјасӧн.

27-ӧд статта. Бӧржысан участок-јас лӧсӧдӧм нудӧсӧ бӧржыгӧм-јасӧз 45 луныс не сорӧнжык.

28-ӧд статта. Сиктсӧветлӧн тер-ріторіја, кӧні лыдӧсӧс кык сурсыс не унжык олыс, состав-лајтӧ, кыџ правіло, ӧти бӧржысан-участок; бӧд станіцаын, деревна-ын, аулын, кӧні лыдӧсӧс 500-сан, но 2000-ыс не унжык олыс, ко-тыртсӧ торја бӧржысан участок.

Сиктјасын, лӧбӧ сиктјас груп-пын, кӧні олысјасыс 500 мортыс-ещажык, но 300 мортыс не ещажык, сӧџи случајасын, кор ташӧм-сиктјасыслӧн бӧржысан участок-центрӧз расстојаніеыс вевтыртӧ-10 кілометр, вермасын котырты-ны торја бӧржысан участокјас.

29-ӧд статта. Ылі војывса да-асывввса районјасын, кӧні ун-жыкыс посні сиктјас, позӧ котыр-тавын бӧржысан участокјас 100 морт олысыс не ещажык лыдӧн. Војывса национальнӧй округјас-лы, а сӧж-жӧ горнӧй да кочевӧй-районјасы РСФСР Верховнӧй Сӧ-вет Презідіум разрешітӧмӧн лӧсӧ-котыртны бӧржысан участокјас 100 мортыс ещажык, но 50 мортыс-не ещажык олысӧн.

30-ӧд статта. Карјас, рабочӧй-посолокјас, а сӧж-жӧ сиктјас да-сиктсӧветлӧн терріторіја, кӧні-лыдӧсӧс 2000 олысыс унжык, јуксӧны бӧржысан участокјас вылӧ,

ӧти бӧржысан участок вылӧ 1500—2500 морт арталӧмӧн.

31-ӧд статта. Воіскӧй частјас-да воісковӧй соједіненіејас лӧ-сӧдӧны торја бӧржысан участокјас-50-ыс не ещажык да 1500-ыс не-унжык бӧржыгӧмјас лыдӧн, кодјас-пырӧны бӧржысан округӧ частӧн-лӧбӧ воісковӧй соједіненіеједн су-лалан места серті.

32-ӧд статта. Болнџајасын, рӧ-дӧлнӧй керкајасын, санаторіја-сын, инвалидјаслӧн керкајасын, кӧні 50-ыс не ещажык бӧржыс-ыс, котыртысӧны торја бӧржысан-учас-токјас.

Некымын корпуса болнџајасын-лӧсӧ бӧржысан участокјас лӧсӧ-дӧм торја корпусјасын на пӧвсыс-быдын 50 бӧржыгӧмјас не ещажык-дырји.

Болнџајасын да мукӧд лечебнӧй-учрежденіејасын, кӧні торја бӧр-жысан участокјас ӧз котыртыны, лӧсӧ бӧржысан бјуллетенјас прі-мітӧм самӧй болнџајасас да ле-чебнӧй учрежденіејасас бӧржысан-комиссіјајасса торјӧдӧм шленјасӧн. Сӧџи случајасас болнџајас-снаб-жајтӧны торја избірателнӧй јаш-щӧкјасӧн.

33-ӧд статта. Суднојас, кӧні-бӧржыгӧмјаслӧн лыдыс 25 ыс не-ещажык да кодјас бӧржысан лун-јасӧ плаваніејынӧс, вермӧны лӧ-сӧдӧны торја бӧржысан участокјас, кодјас пырӧны бӧржысан округ-јасӧ судносӧ пріпішітӧм места-серті.

Ылӧ муныс пассажірскӧй појезд-јасын, кодјас бӧржыгӧмјас лунӧ-туј вылын, лӧсӧдӧны бӧржысан-участокјас бјуллетенјас прімітӧм-могыс пассажір-бӧржыгӧмјассан, кодјаслӧн ем „голӧсӧтан право-вылӧ удостовереніе“.

(Возӧ віжӧд 3-ӧд лістбокыс).

V-öd глава

Избирательнөй комиссияҗас

34-öd статта. РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас куҗа Центральнөй избирательнөй комиссия лөсөдсө общественнөй организацияҗас да ужалыс јөз общественвојасса представителҗасыс да вынөсөдсө РСФСР Верховнөй Сөветса Президиумон отщөш бөрҗысөмҗаслыс лун јөздөмкөд.

35-öd статта. Центральнөй избирательнөй комиссия лөсөдсө председатель, председателөс вежыс, секретар да 12 шлен составын.

36-öd статта. Центральнөй избирательнөй комиссия:

а) виждө РСФСР-са став территория вылын бөрҗысөмҗас мунігөн „РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас җылыс положеніе“ стөча оломө портөм бөрсә;

б) видлалө избирательнөй комиссияҗаслөн неправилнөй действеҗас былө норасөмҗас да вөчө норасөмҗас куҗа окончательнөй решеніеҗас;

в) лөсөдсө печатҗаслыс, избирательнөй јашшкҗаслыс обраецҗас, „гөлөсуҗтан право былө удостовереніеҗыс“ форма, избирательнөй бюллетенҗаслыс да налы конвертҗаслыс форма да рөм, бөрҗысөмҗаслыс списоклыс форма, гөлөсҗаслыс лөсөдсө куҗа протоколҗаслыс форма, бөрҗөм җылыс удостоверениеҗаслыс форма;

г) регіструјтө РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗөм депутатҗасөс;

д) РСФСР-са Верховнөй Сөветлөн мандатнөй комиссиялыс сдәјтө бөрҗысөмҗас куҗа делопроизводство.

37-öd статта. РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас куҗа былө избирательнөй округын лөсөдсө РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас куҗа Окружнөй избирательнөй комиссия.

38-öd статта. РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас куҗа Окружнөй избирательнөй комиссияҗас лөсөдсө общественнөй организацияҗас да ужалыс јөзлөн общественвојасса представителҗасыс да вынөсөдсө АССР-са Верховнөй Сөветҗас Президиумҗасөн, краҗасса, областҗасса, автономнөй областҗасса да националнөй округҗасса ужалыс јөз депутатҗас Сөветҗасөн бөрҗысөмҗасөз 55 луныс не сорөнжык.

39-öd статта. РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас куҗа Окружнөй избирательнөй комиссия лөсөдсө председатель, председателөс вежыс, секретар да 8 шлен составын.

40-öd статта. РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас куҗа Окружнөй избирательнөй комиссия:

а) виждө ужалыс јөз депутатҗас Сөветса соответствујущөй исполнительнөй комитетҗасөн бөрҗысан участокҗас аскадын котыртөм бөрсә;

VI-öd глава

РСФСР Верховнөй Сөветса депутатҗасө кандидатҗасөс выставлајтан пөрадон

48-öd статта. РСФСР-са Верховнөй Сөветө кандидатҗасөс выставлајтан право обеспечивајтө общественнөй организацияҗаслыс да ужалыс јөзлөн общественвојаслыс—РСФСР-са Конституција 146-öd статта подув вылын: коммунистическөй партијнөй организацияҗаслыс, профессионалнөй сојузҗаслыс, кооперативҗаслыс, томјөз организацияҗаслыс, культурнөй общественвојаслыс да мукөб организацияҗаслыс, кодҗасөс регіструјтөма законөн лөсөдсөм пөрадон.

49-öd статта. Кандидатҗасөс вы-

б) лөсөдсө бөрҗысан участокҗаслыс пөрадонөй номерҗас;

в) виждө бөрҗысөмҗаслыс списокҗас аскадын лөсөдсөм да став јөзлы төдөмөз најөс вәјдөм бөрсә;

г) регіструјтө РСФСР-са Конституцијалыс да „РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас җылыс Положеніеҗыс“ требованіеҗас соблудәјтөмөн РСФСР-са Верховнөй Сөветө депутатөн выставитөм кандидатҗасөс;

д) снабжајтө Участковөй избирательнөй комиссияҗасөс лөсөдсөм формаа избирательнөй бюллетенҗасөн да конвертҗасөн;

е) нүдө гөлөсҗаслыс лөсөдсөм да устанавливајтө округ куҗа бөрҗысөмҗаслыс результатҗас;

ж) мөдөдсө Центральнөй избирательнөй комиссиялыс бөрҗысөмҗас куҗа делопроизводство;

з) бөрҗөм депутатыс сетө бөрҗөм җылыс удостовереніе.

41-öd статта. Участковөй избирательнөй комиссияҗас лөсөдсө общественнөй организацияҗас да ужалыс јөзлөн общественвојасса представителҗасыс да вынөсөдсө карҗасын ужалыс јөз депутатҗаслөн карса Сөветҗасөн, а районҗас былө јуклөм карҗасын—ужалыс јөз депутатҗаслөн районнөй Сөветҗасөн; сиктса местаҗасын—ужалыс јөз депутатҗаслөн районнөй Сөветҗасөн—бөрҗысөмҗасөз 40 луныс не сорөнжык.

42-öd статта. Участковөй избирательнөй комиссия лөсөдсө председатель, председателөс вежыс, секретар да 2—6 шлен составын.

43-öd статта. Участковөй избирательнөй комиссия:

а) примітө бөрҗысан участок куҗа избирательнөй бюллетенҗас;

б) РСФСР-са Верховнөй Сөветлөн депутатҗасө былө кандидат куҗа нүдө гөлөсҗаслыс лөсөдсөм;

в) мөдөдсө бөрҗысөмҗас куҗа делопроизводство Окружнөй избирательнөй комиссия.

44-öd статта. Заседаніеҗасыс Центральнөй избирательнөй комиссиялөн, Окружнөй да Участковөй избирательнөй комиссияҗаслөн лөсөдсө действительнөјөн, на вылын-кө участвујтөны комиссияҗас общөј составыс җынгыс унжыкөн.

45-öd статта. Избирательнөй комиссияҗасын став вопросҗасыс решәјтөны гөлөсҗаслөн прөстөј болшинствоөн; отмында гөлөсҗас дырјі—председателлөн гөлөсыс сетө перевес.

46-öd статта. РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас нүдөмкөд јитчөм рөскодҗас вөсөдсө государство шщөт былө.

47-öd статта. Центральнөй избирательнөй комиссия, Окружнөй да Участковөй избирательнөй комиссияҗас имеітөны ассыныс печат Центральнөй избирательнөй комиссиялөн лөсөдсөм обраец серті.

дидатҗас оз вермыны лоны РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас куҗа Окружнөй избирательнөй комиссияҗасса шленҗасөн, а сиз-жө сјө округса Участковөй избирательнөй комиссияҗасса шленҗасөн, көні најөс выставитөма депутатө кандидатҗасөн.

51-öd статта. Бөрҗысөмҗасөз 30 луныс не сорөнжык, став общественнөй организацияҗас лөбө ужалыс јөзлөн общественвојас, кодҗас выдвигәјтөны РСФСР Верховнөй Сөветса депутатө кандидатҗасөс, обязанөс регіструјтны депутатҗасө кандидатҗасөс РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас куҗа соответствујущөй Окружнөй избирательнөй комиссияын.

52-öd статта. РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас куҗа Окружнөй избирательнөй комиссияҗас обязанөс регіструјтны РСФСР Верховнөй Сөветса депутатҗасө став кандидатҗасөс, кодҗасөс выставитөма общественнөй организацияҗасөн да ужалыс јөз общественвојасөн РСФСР-са Конституцијалыс да „РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас җылыс Положеніеҗыс“ требованіеҗасөс соблудәјтөмөн.

53-öd статта. Общественнөй организация лөбө ужалыс јөзлөн общество, кодҗас выдвигәјтөны кандидатөс РСФСР Верховнөй Сөветса депутатө, обязанөс представитны Окружнөй избирательнөй комиссия тащөм документҗас:

а) собраніеҗыс лөбө заседаніеҗыс, коді выдвинитис депутатө кандидатөс, Президиумса шленҗасөн кырымалөм протокол, налыс арлысө, оланінсө, кандидатөс выдвинитыс организациялыс нөмсө индөмөн, депутатө кандидатөс выдвинитыс собраніеҗыс лөбө заседаніеҗыс местасө, кадсө да участникҗаслыс лөсөдсө индөмөн, протоколын сиз-жө колө лоны индөма депутатө кандидатлыс ов, нөм, вөч, сылыс арлыс, оланін, партијност, занәтје;

б) депутатө кандидатлыс шыдчөм тајө избирательнөй округ куҗа сјөс выставитыс организацияҗасан баллотірујтчыны сын сөгласитчөм җылыс.

VII-öd глава

Гөлөсуҗтан пөрадон

62-öd статта. РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас нүдөдсөн оті лунөн—коді общөј став РСФСР-лыс.

63-öd статта. РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысан лун урчтө РСФСР Верховнөй Сөветса Президиумөн бөрҗысан срокөз кык төлыс дорыс не сорөнжык. Бөрҗысөмҗас нүдөдсөн ужавтөм лунө.

64-öd статта. Бөрҗысөмҗасөз бөрја 20 лун чөжыс Участковөй избирательнөй комиссия былдун јөздө лөбө кыз-кө мөд ногөн паскыда јуөртө бөрҗысөмҗаслыс бөрҗысан лун җылыс да бөрҗысан места җылыс.

65-öd статта. Бөрҗысөмҗаслөн гөлөсҗас сетөм нүдөсө бөрҗысан лунө 6 час асывын 12 час вөјө местнөј кад серті.

66-öd статта. Бөрҗысан лунө 6 час асылын Участковөй избирательнөй комиссияҗаса председател комиссияҗаса мукөд шленҗаскөд отщөш прөвөрајтө избирательнөй јашшкҗас да лөсөдсөм форма серті составитөм бөрҗысөмҗаслыс списоклыс емлун, код бөрын подлалө да печатәјтө комиссия печатөн јашшкҗас да корө бөрҗысөмҗасөс заводитны сетавны гөлөсҗас.

67-öd статта. Быд бөрҗысөмҗас гөлөсуҗтө ачыс, сыс мөгыс гөлөсуҗтөм былө лөсөдсөм помещеніе лөктомөн, і бөрҗысөмҗаслөн гөлөсҗасөс сетөмыс нүдөсө избирательнөй јашшкө избирательнөй бјул-

54-öd статта. РСФСР Верховнөй Сөветса депутатө кандидат вермас гөлөсуҗтсөны сын сөмын оті округын.

55-öd статта. РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас куҗа Окружнөй избирательнөй комиссиялөн депутатө кандидатөс регіструјтны откажитөм вермас лоны обжа-лүтөма кык лунја срокөн Центральнөй избирательнөй комиссия, кодлөн решеніеҗыс окончательнөй.

56-öd статта. РСФСР Верховнөй Сөветса депутатө регіструјтөм кандидатлөн ов, нөм, вөч, арлыс, занәтје, партијност да кандидатө выдвинитыс общественнөй организациялөн нөм јөздөсө РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас куҗа Окружнөй избирательнөй комиссиялөн бөрҗысөмҗасөз 25 луныс не сорөнжык.

57-öd статта. РСФСР Верховнөй Сөветса депутатҗасө регіструјтөм став кандидатҗасөс быт колө пыртны избирательнөй бюллетенө.

58-öd статта. РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас куҗа Окружнөй избирательнөй комиссияҗас обязанөс РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗасөз 15 луныс не сорөнжык печатәјтны да мөдөдсө став участковөй избирательнөй комиссияҗаслыс избирательнөй бюллетенҗас.

59-öd статта. Избирательнөй бюллетенҗас печатәјтсөны соответствујущөй избирательнөй округса населеніе кывҗас вылын.

60-öd статта. Избирательнөй бюллетенҗас печатәјтсөны Центральнөй избирательнөй комиссиялөн лөсөдсөм форма серті да сымында, ме-дым обеспечитны быд бөрҗысөмҗас избирательнөй бюллетенөн.

61-öd статта. Быд организациялы, коді выставитис кандидатөс, кодөс регіструјтөма Окружнөй избирательнөй комиссиялөн, кызі і РСФСР-са быд граждәнлы, сетө тајө кандидат вөснаыс собраніеҗас вылын, печатын да мукөд ногөн беспрепятственнөја агітирујтан право РСФСР-са Конституција 129-öd статта серті.

летен лөзөмөн, кодөс печатәјтөма конвертө.

68-öd статта. Бөрҗысөмҗас нүдөм былө индөм помещеніеҗын торјөдсө бюллетенҗас заполнитөм былө торја комната, көні гөлөсуҗтөн запрешщәјтсө овны коді көт сјө ез вөв, сыс лөдын і Участковөй избирательнөй комиссияҗас шленҗаслы, гөлөсуҗтсөмҗаслыс кынчө; бюллетенҗас заполняјтөм мөгыс отпырјө кымынкө бөрҗысөмҗасөс комната лөзөмөн, сјө колө лоны оборудүјтөма перегородкаҗасөн лөбө ширмаҗасөн бөрҗысөмҗасөс отпырјө лөзан лөд серті.

69-öd статта. Избирательнөй помещеніеҗө вөыс бөрҗысөмҗас петкөдлө Участковөй избирательнөй комиссияҗаса секретарлы лөбө шленлы лөбө паспорт, лөбө колхознөй кыжка, лөбө профсоюзнөй билет, лөбө личностлыс мукөд удостоверение да, бөрҗысөмҗаслыс список серті прөвөритөм да бөрҗысөмҗаслөн список пасјөм бөрын, получајтө лөсөдсөм обраец избирательнөй бюллетен да конверт.

70-öd статта. Јөзвылө, кодҗас бөрҗысан помещеніеҗө вөсны „гөлөсуҗтан право былө удостовереніеҗөн“, тајө „РСФСР-са Верховнөй Сөветө бөрҗысөмҗас җылыс Положеніеҗыс“ 16-öd статта серті,

(Помсө виждө 4 листө).

РСФСР-са Верховној Сöветö бöрjысöмjас jылыс Положенiе

Участковöй избiрательнöй комиссија нудöд торjа список, кодi пунктысö бöрjысысjаслөн список дiнö.

71-öд статта. Избирательнöй бюллетенjас заполнiтöм былö торjöдöм комнатаын, бöрjысыс избирательнöй бюллетенö колö сijö кандидатлыс ов, код вöсна сijö гöлдсуйтö, мукöдjассö черкайтöмөн; бюллетенсö конвертö суйöм да сijö клейтöм бöрын бöрjысыс муно комнатаö, кöни помещайтö Участковöй избирательнöй комиссија, да избирательнöй бюллетенä конверт лезö избирательнöй jашшiкö.

72-öд статта. Бöрjысысjаслөн, кодjаслөн неграмотност либö кушкөнкö физическöй тырмытöмтор вöсна абу позанлун аслыныс заполнитны избирательнöй бюллетен, ем

право корны комнатаö, кöни заполнайтöбны избирательнöй бюллетенjас, лубöй мöд бöрjысысöс избирательнöй бюллетен заполнiтöммогыс.

73-öд статта. Избирательнöй помещениеын гöлдсjас сетан кадö бöрjысанaгитација нудöбны оз лезы.

74-öд статта. Избирательнöй помещениеын пöрадок вöсна кывкутöм нуö комиссијаса председател, да сылөн распоряженiеjасыс став прiсутствуйтысjаслы обязательноjöс.

75-öд статта. Бöрjысан лунса 12 час воын Участковöй избирательнöй комиссијаса председател jöзöдö гöлдсjас сетöм помасöмөн, да комиссија заводитö воставны избирательнöй jашшiкjас.

VIII-öд глава

Бöрjысöмjаслыс результатjас определiтöм

76-öд статта. Помещениеын, кöни Участковöй избирательнöй комиссија нудöд гöлдсjас лыдöм, гöлдсjас лыдöгөн имеiтöны право прiсутствуйтны сы былö специалнö уполномочитöм печатса представителjас.

77-öд статта. Jашшiкjас востöм бöрын Участковöй избирательнöй комиссија сверитö сетöм конвертjаслыс лыд гöлдсуйтöмын участвуйтны jöз лыдкöд да сверитöмлыс результатjассö гiжö протоколö.

78-öд статта. Участковöй избирательнöй комиссијаса председател восталö конвертjас да участковöй избирательнöй комиссијаса став шленjас дырjи jöзöдö гöлдсуйтöмлыс результатjас быд бюллетен куза.

79-öд статта. Депутатö быд кандидат былö нудöсö счотнöй лист кык екземпларөн комиссијаса секретарөн да сы былö уполномочитöм участковöй избирательнöй комиссијаса шленjасөн.

80-öд статта. Бюллетенjас недействительнöйjасөн признайтöбны:

а) установитöм обраеца да рöмa;

б) конверттöг сетöмjас либö установитöм обраеца конвертын сетöмjас;

в) кандидатjаслөн лыдыс-кö унжык бöрjан депутатjас лыдыс.

81-öд статта. Избирательнöй бюллетен действительностын сомнениеjас лoгөн вопросыс разрешайтöсö Участковöй избирательнöй комиссијаөн гöлдсуйтöмөн, кодi пасjысöсö протоколö.

82-öд статта. Лöсöдöм форма сертi Участковöй избирательнöй комиссија составляйтö гöлдсуйтöмлыс протокол кык екземпларөн, кодjас кырымавсöны Участковöй избирательнöй комиссијаса став шленjасөн, сы лыдын обязательно председателөн да секретарөн.

83-öд статта. Гöлдсуйтöм jылыс протоколын Участковöй избирательнöй комиссијаөн колö лоны инöмa:

а) гöлдсjас сетöм заводитчан да помасан кад;

б) бöрjысысjаслөн лыд, кодjас сетисны гöлдсjас бöрjысысjас список сертi;

в) бöрjысысjаслөн лыд, кодjас сетисны гöлдсjас „гöлдсуйтöм былö право удостоверение“ сертi;

г) сетöм конвертjаслөн лыд;

д) Участковöй избирательнöй комиссија сетöм шыöдчöмjас да норасöмjас женифика гiжöм да Участковöй избирательнöй комиссијаөн примiтöм решениеjас;

е) быд кандидат куза гöлдсjас лыдöмлөн результатjас.

84-öд статта. Гöлдсjас лыдöм

тысöсö обязанност вiчны избирательнöй бюллетенjас соответствующöй округсан депутатлыс РСФСР-са Верховнöй Сöветөн мандат вынсöдтöз.

88-öд статта. РСФСР-са Верховнöй Сöветö бöрjысöмjас куза Окружнöй избирательнöй комиссија гöлдсjас лыдöм нудöд протоколjас сертi, кодjасöс представитисны Участковöй избирательнöй комиссијажас.

89-öд статта. Помещениеын, кöни Окружнöй избирательнöй комиссија нудöд гöлдсjас лыдöм, гöлдсjас лыдöгөн имеiтöны право прiсутствуйтны общественнöй организацијаслөн да ужалыс jöз обществojаслөн сы былö специалнö уполномочитöм представителjас, а сiз-жö печатса представителjас.

90-öд статта. Окружнöй избирательнöй комиссијаөн быд кандидат былö нудöсö счотнöй лист кык екземпларөн, кодö пасjысöсö депутатö быд кандидатөн получитöм гöлдсjаслөн лыд.

91-öд статта. Окружнöй избирательнöй комиссија составляйтö гöлдсуйтöмлыс протокол кык екземпларөн, кодjас кырымавсöны Окружнöй избирательнöй комиссијаса став шленjасөн, на лыдын обязательно председателөн да секретарөн.

92-öд статта. Окружнöй избирательнöй комиссија протоколö колö лоны инöмa:

а) округ куза бöрjысысjаслөн общöй лыд;

б) бöрjысысjаслөн общöй лыд, кодjас участвуйтисны гöлдсуйтöмын;

в) гöлдсjаслөн лыд, кодjасöс сетöмa депутатö быд кандидат вöсна;

г) Окружнöй избирательнöй комиссија сетöм шыöдчöмjас да норасöмjас женифика гiжöм да Окружнöй избирательнöй комиссијаөн примiтöм решениеjас.

93-öд статта. Гöлдсjас лыдöм помалöм бöрын 24 часыс не сорөнжык РСФСР-са Верховнöй Сöветö бöрjысöмjас куза Окружнöй избирательнöй комиссијаса председател обязан мöдöдны протоколлыс первоj екземпларсö счотнöй листjас приложитöмөн, печатайтöмөн,

нарошнöй пыр Центральнöй избирательнöй комиссијаö.

94-öд статта. РСФСР Верховнöй Сöветса депутатö кандидат, кодi получитiс гöлдсjаслыс абсолютнöй болшiнствосö, мöд ногөн-кö, став гöлдсjасыс жынныс унжыксö, кодjасöс сетöмa округын да признайтöмa действительнöйjасөн, лыдöфысöсö бöрjöмaөн.

95-öд статта. Протокол кырымалöм бöрын РСФСР-са Верховнöй Сöветö бöрjысöмjас куза Окружнöй избирательнöй комиссијаса председател jöзöдö бöрjысöмjаслыс результатjас да РСФСР Верховнöй Сöветса депутатö бöрjöм кандидатлыс сетö бöрjöм jылыс удостоверение.

96-öд статта. Кандидатjас повсыс-кö нiвтi ез получит гöлдсjаслыс абсолютнöй болшiнствосö, соответствующöй Окружнöй избирательнöй комиссија та jылыс торjөн пасjö протоколö да jубртö Центральнöй избирательнöй комиссијаö да öтшöй jöзöдö кык кандидатöс перебаллотируйтöм, кодjас получитисны меdca уна гöлдс, а сiз-жö назначайтö перебаллотировкалыс лун бöрjысöмjас первоjja тур колöмсан кык вежонса срокис не сорөнжык.

97-öд статта. Округ паста сетöм гöлдсjаслөн лыдыс-кö ещажык бöрjысысjаслөн жын лыдыс, кодjаслөн ем право гöлдсуйтны таjö округас, РСФСР-са Верховнöй Сöветö бöрjысöмjас куза Окружнöй избирательнöй комиссија та jылыс торjөн пасjö протоколö да пырыс-пыр jубртö Центральнöй избирательнöй комиссијалы, секi таjö случаяс Центральнöй избирательнöй комиссија назначайтö был бöрjысöмjас первоjja бöрjысöмjас бöрын кык вежонja срокис не сорөнжык.

98-öд статта. Депутатjасö кандидатjасöс перебаллотируйтöм, сiз-жö i недействительнöйөн признайтöм пыдöи был бöрjысöмjас нудöсöны бöрjысысjаслөн списокjас сертi, кодjасöс вöли составитöмa первоjja бöрjысöмjас былö, да „РСФСР-са Верховнöй Сöветö бöрjысöмjас jылыс Положениеjекöд“ тырвыjö лöсалöмөн.

99-öд статта. РСФСР-са Верховнöй Сöветса составыс депутатöны выбывайтан случаян РСФСР Верховнöй Сöветса Президиум 2 вежонса срокөн назначайтö соответствующöй избирательнöй округын был депутатöс бöрjöмjаслыс сроксö, но РСФСР Верховнöй Сöветса составыс депутат выбывайтöм бöрын 2 тöлысca срокис не сорөнжык.

100-öд статта. Быдөн, кодi насiлiеөн, пöрjавлöмөн, угрозаjасөн, либö подкупөн кутас мешайтны РСФСР-са граждaнiны портны олöмö сылыс правосö бöрjыны да лоны бöрjöмaөн РСФСР-са Верховнöй Сöветö,—карайтсö 2 вöдö свободаыс лишитöмөн.

101-öд статта. Сöветса должностнöй морт либö избирательнöй комиссијаса шлен, кодjас вöчасны бöрjысан документjасын подделкa либö тöдöмөн гöлдсjас неправилнöя лыдöм,—карайтсöны 3 вöдö свободаыс лишитöмөн.

Всероссiйскöй Центральнöй Исполнительнöй Комитетса
Председател М. КАЛЫНН.

Всероссiйскöй Центральнöй Исполнительнöй Комитетса
Секретар пыдöи ВЦИК
Президиумса Шлен
А. АРТУХИНА.

Москва, Кремль.
1938 воос февралi6 лун.

Парашутистjас.

Міхал Фрунзе

белгю пролетарскю полководцу

1. Пріговор

— Суд муні! Кора сувт-ны!

Залын нежыд вөрм, і бара чов.

Зуртны суддаслөн шаг-ясас. Куз журеа том морт віддө налы паныд вөрчтөм, неуна куныштөм сінјасөн. Сінјасас југ-јалб сымннда зывөктөм да лбгун, мыј весіг салдатјас, кодјас сулалбны сы бокын куш саблјасөн, кбсја ві-ддбны сы вьлө полбмөн да шембсмбмөн. Кытыс сымннда мужествос да спо-којствіејс тајд мортас, кор решатчө вопрос сьлөн олбм да кулбм јылыс?

Судса секретар востд пріговор да кьздб. Сьлөн гблбссы кьлб монотоннја да зуртбмөн. Пріговорын виставб, мыј Міхал Васіл јевіч Фрунзе чужіс 1885-бд воын феврал 2-бд лунб Туркестанскөј крај Семіре-ченскөј облјстса Пішпек карын. Сьлөн батис—проіс-хождєніје сертіс Херсон-скөј губерніјаса крестанін. Мамыс—Воронежскөј гу-берніјаса крестаныс. На-чалнөј образованіје подсу-фібөј получітс гімназіянн Вернөј карын. Сіјб 1904-бд воын помалбм ббрын, заво-дїтис велбдчыны Петер-бургскөј полїтехнїческөј інстїтутын, кбні пыріс бол-шевістскөј організаціїб. 1904-бд во помсан прїніма-тө актївнөј участїје больше-вікјаслбн бєјатєлностын. 1905-бд воын вескбдліс тек-стїлшїкјас стачкабн, кодї шымыртїс ставнас промыш-ленбј Иваново-Вознесенскөј рајон. Вблі большевікјаслбн іваново-вознесенскөј окруж-нөј організаціїјаса главнөј організаторбн.

1904-бд вога заводїтбмөн, унаыс арестујтсылїс. 1907-бд во заводїтчїгбн арестујтбма Шуја карын да судїтбма 4 во кєжлө кат-торжнөј ујјас вьлб...

Том морт вьматєлнбја кьвзб. Сїјб чужбм вьлын нї бтї мускул оз вїстав волнєніје јылыс.

Секретарлбн гблбссы друг лбї торжєственнбјбн да лечьдбн:

— Полїціалы вооружон-нбј сопротївлєніјеыс — смертнбј казнб, бшббдбмбн...

...Смертнбј прїговор вблі вежбма Фрунзєлы квяјт во-са катаргабн возза накажї-тан срокыслы содїтбд. Ста-выс дас во каторжнбј ужї

2. Вооружоннөј ткачјас журын

Рєволюціјаб Міхал Ва-сїлјєвіч ужалб подполїєын, унасікас фамїліјєјас улын бєбєасбмбн. Сїјб бтї ка-торжнбј турмаыс вужбмбд, бара пышбј і бара арестујтбд.

Смертнїкјас камеранн Фрунзе требујтїс кнїга, велбдчїс возб. Сїбірскөј ссыл-каын сїјб котыртїс воєннбј іскусство велбдбм куца прївалнбј костєр дінын, кружок. Сїјб тбдбмлувјасыс сылы ковмісны 1907 бд во-ын, кор сїјб котыртїс кык

курс морта отр'ад іванов-скбј да шујскбј ткачјасыс. Асєыс вооружоннбј отр'ад-сб Фрунзе вадбдїс Москваб да агакујтїс гостїніца „Мєт-ропол“, кбні вбліны јункєр-јас. Белогвардєјскбј поз-вблі бостбма прїступбн, кодбс вблі котыртбма во-єннбј іскусство став правї-лбјас сертї.

Рєволюціја ббрын партїја сылы поручатб зєв важнбј постјас. Сьлбн јаснбј, рєшї-тєлнбј умї бьд положєні-єыс, кушбм кбт петны поз-тбмбн сїјб єз кажїтчы, сїјб пыр азбд петан туј.

Сїјб вблі ббкыд кад. 1919-бд вога тулысын наступа-тыс колчаковскбј војска кутісны угрожатны Казан-лы, Сїмбірсклы, да Сама-ралы. Мєдым венны враг-лыс кучкбмсб, Фрунзе партїја поручєніје сертї прї-мітїс командујтбм асыввыс фронтса нбл арміјабн бт-пырбд. Зїрдалыс полково-дєц, сїјб бдїб рєшїтїс, кы-зї колб бєјствутны: сїјб кучкїс колчаковскбј армі-јаслы флангас. Кучкбмыс вблі сєшбм вернбј да вына, мыј колчаковскбј војска дрбгнїтїсны став фронт-вылын да мбдісны ббрвын.

Нбл арміјабн возб командујтбмбн, Фрунзе рєшї-тєлнбј мїнутб прїмітїс Тур-кестанскбј арміјабн вескбд-лбм, кодї бєјствутїлїс Уфа дінын. Врагбн дорјан кар-бостны вблі ббкыд: сы ді-нб матыстчанїјасбб пощїс Белбј ју. Фрунзе прбтївнїк тбдлытбг вужбдїс асєыс частјасбб ју вомбн, жугб-дїс врагбс да бостїс Уфа. Знаменїгбј Чапаєв тышка-сїс сєн Фрунзе командова-нїје улын.

Тајд зїрдалан побєдасыс гєніалнбј полководєцбс вб-лї наградїтбма Краснбј Знамя орбєнбн.

3. Командарм ордын

Коркб тајд важ кујїм судта домас вблі лбн захо-лустнбј гостїніца. Онї до-мыс і лунын, і воын олїс шума, напр'ажоннбј ол-бмбн: сєні вблі туркєстан-скбј фронтлбн штаб.

Кык музбм красноарме-їєц сувтїсны штаб возб.

— Кажїтчб, воїм, Фїсу-нов,—шүїс наыс бтїыс, узбмла гбрд сінјасбб ку-лакнас зьртбмбн.

— Да, сїјб кушбм штабьд,—вочавїтїс мбдыс расєєјаннб да друг бытбд ловзїс.—Кьвзы, Горлєнко, а гашкб, мї і командујущ-бјбс аззылам?

— Вост зєптб паскыд-жыка! Кызжб, єм сылы мїјанбз бєлб!

Но кыкнаыс набд візїс-ны мбвп кбт сїнпблбн ві-збдлыны лєгєдарнбј пол-ководєц да гєрбј вьлб.

Фрунзе! Сы јылыс крас-ноармєїєцјас пыр сорнї-лїсны рабєјтбмбн да неж-нбја. Сїјб нїмыс кылїс куца прївалнбј костєр дінын, вьлї походјасын, ббєвбј атакајасын. Сїјб ббдрїтїс да чуксалїс возб.

Штаб звбнїтїс телефон-нбј звонокјасбн да вєстб-вбјјаслбн шпорјасбн, грб-мїтїс гблбсјасбн. Нєкод-єз вескбд вьматїє кык красноармєїєц вьлб, код-јас вадїсны фронтса па-кет.

Фїсунов да Горлєнко довлїлїсны музбмла. Но штабса комендант шүїс:

— Узын нєкбн, јортјас, устраївјатчбј кызкб ас-нїд.

Красноармєїєцјас шє-мбсмбмбн сулалыштїсны сод вьлын.

— Вот тєныд і узыштїм...

Содїбд лєччїс кушбм-кб воєннбј. Сїјб вьма-тєлнбја візбдлїс Фїсунов да Горлєнко вьлб.

— Тї мыј танї, јортјас?

— Да вот фронтса...

командїровкаб.

— А а...—воєннбј сув-тїс. Сьлбн вблі прбстбј, прїветлївбј чужбм.—Но, мыј фронт вьлын кьлб?

— Да мыј нб... тєчїм мї белопогоннїкјаслы прєвој чїслб бз!

Воєннбј паскыда нумјов-тїс.

— Но бур, бур! Онї тї шојччыштбј туј ббрын.

— Шојчан тан!—ббїжєн-нбја шүїс Фїсунов.—коєн-дант мєстасб оз сєт.

Воєннбј думыштїс:

— А нб-кб, јортјас, ајда мє ббрсал!

Најб кыпбдчїсны калїдб-рб. Воєннбј јбткыштїс бтї бзбс. Сїјб вблі ічбтїк коєн-ната, кбні сулалїсны сбмын кбјка да пызан нєкымын кнїгабн. Пызан вєстын бш-алїс карта, пєлєсын—шынєл, фуражка да полотєнцб.

— Со, јортјас, овмбдчбј тан... Жал сбмын кбјкаыс бтї,—шүїс сїјб жалїтбмбн.

— Атб, јорт, бєргбдчам.

Отїным шынєлјас вьлб во-дам.

— Но вот і бур! Вот і бур!—морт нумјовтїс да, копыртчылбмбн, пєтїс.

— Бур, дада!—шүїс Фї-сунов.

Красноармєїєцјас јуїсны

чај да водїсны. Горлєнко узїс-нїн, кор воєннбј ос-торожнб, кокчун јылас, пыріс комнатаб. Фїсунов кыпбдїс.

— Уз, уз, јорт,—нєбыда шүїс морт.—Мє муна... Пас-таса сбмын.

жорткбд бтлаын сїјб разра-бїтјатїс, дїрєктїва лунвыс фронтса став арміјаслы.

Сїјб дїрєктїваас вблі зєв правїлнбја арталбма фронт-вылын обстановка да індб-ма Врангєлбс жугбдбм за-водїтбм. Прєвој ббј ббрын-жб белогвардєјскбј частјас прбдроктбг ббрынтчїсны Перєкоплан да сєні јона укрєпїтчї ны.

Рытнас штабын дыр єз-лбнны возбуждбннбј гблбс-јас. Но друг лбїс чбв. Кы-пбдчб салдатскбј гімнастб-каа морт, сьлбн сінјасыс југјалбны.

— Враглы вбчбма ыжыд-ушчєрб!—шүб сїјб.—Жугб-дбм заводїтбма, бнї колб сїјбс помавны...

Ставбн вьматєлнбја кьв-збны сїјб салдатскбј гім-настбркаа мортсб. Сїјб Фрунзе. Прбстбј, јаснбј кьвјасбн вїсталб сїјб возб тышлыс план.

Нојабр 5-бд лунб Фрунзе сєтїс прїказ лунвыс фронт-са став арміјаслы:

...Лунвыс фронтса армі-јаслы сувтбда мбг—крым-скбј прєшєјєкјасбд пыр-жб ускбдчыны Крымб да лунвылб єнергїчнбја на-ступајтбмбн бостны ставнас полуостровсб, контррєво-луціалыс мєдббрја убєжї-шчєсб бьрбдбмбн...

І нєкымын лун мытї краснбј частјас Фрунзєбн разбратїтбм план сертї штурмбн бостїсны Перєкоп да пырісны полуостровб.

Крым лбї сбєтєскбјбн.

— А кызї коєндантыс-кбд!—бєспокбїтчїс Фїсу-нов.—Вбтлас сїјб мїјанбс.

— Оз, оз, єн бєспокбїт-чбј...

Морт кыскїс блокнот, мы-кб гїжїс да сєтїс Фїсу-новлы лїст. Осторожнб, мєдым нє садмбдны Гор-лєнкобс, сїјб пєтїс да нбжїб пбдлалїс бзбс. Фїсунов пук-тылїс-нїн лїстоксб пбдуш-ка улб да лбсбдчїс узыны. Сєсєа, очсбдлбмбн, паскб-дїс лїстоксб да лыдїс:

„Коєндант јорт, тајб кык јортыс набн мунтбз кутасын овны мєнам коєн-таын. Фрунзе“.

Фїсунов чєччыштлїс вол-пас вьлас.

— Ванка! Чєччы, Ванка! Фрунзе тајб!—горбдїс сїјб мыј вблі вьныс.

— Кбні Фрунзе?—чє-ччыштїс Горлєнко, узбм јы-лыс пыр-жб вунбдбмбн.

Жбмдалбмбн, набд пєтїс-ны калїдорб, котбртїсны бшїн дінб. Нєкымын вєр-збма морт мунїсны штаб діныс. Возас, сєдлбын ка-чајтчбмбн, мунїс сїјб—Фрунзе.

Врангєл вьлб!

Мїхал Васїлјєвіч Фрунзе пыр велбдлїс јоса нєнавї-дїтны врагбс да тбжысб-мбн относїтчыны рєволюці-јалы прєданнбј јбз дінб. Сїјбс Лєнїныс да Сталїн-лыс матыса соратнїкбс, сы-ыс бєззавєтнбја рабєјтїсны командїрјас да красноар-мєїєцјас.

1920-бд вога сєнтябрын Фрунзєбс вблі назначїтбма лунвыс фронтса арміјабн командујтєбн. Сєні, гєнє-рал Врангєлкбд тышын, став зїрдаланлуннас тыдовт-чїс краснбј полководєцлбн воєннбј гєніјыс. Сталїн

жорткбд бтлаын сїјб разра-бїтјатїс, дїрєктїва лунвыс фронтса став арміјаслы. Сїјб дїрєктїваас вблі зєв правїлнбја арталбма фронт-вылын обстановка да індб-ма Врангєлбс жугбдбм за-водїтбм. Прєвој ббј ббрын-жб белогвардєјскбј частјас прбдроктбг ббрынтчїсны Перєкоплан да сєні јона укрєпїтчї ны.

Рытнас штабын дыр єз-лбнны возбуждбннбј гблбс-јас. Но друг лбїс чбв. Кы-пбдчб салдатскбј гімнастб-каа морт, сьлбн сінјасыс југјалбны.

— Враглы вбчбма ыжыд-ушчєрб!—шүб сїјб.—Жугб-дбм заводїтбма, бнї колб сїјбс помавны...

Ставбн вьматєлнбја кьв-збны сїјб салдатскбј гім-настбркаа мортсб. Сїјб Фрунзе. Прбстбј, јаснбј кьвјасбн вїсталб сїјб возб тышлыс план.

Нојабр 5-бд лунб Фрунзе сєтїс прїказ лунвыс фронт-са став арміјаслы:

...Лунвыс фронтса армі-јаслы сувтбда мбг—крым-скбј прєшєјєкјасбд пыр-жб ускбдчыны Крымб да лунвылб єнергїчнбја на-ступајтбмбн бостны ставнас полуостровсб, контррєво-луціалыс мєдббрја убєжї-шчєсб бьрбдбмбн...

І нєкымын лун мытї краснбј частјас Фрунзєбн разбратїтбм план сертї штурмбн бостїсны Перєкоп да пырісны полуостровб.

Крым лбї сбєтєскбјбн.

— А кызї коєндантыс-кбд!—бєспокбїтчїс Фїсу-нов.—Вбтлас сїјб мїјанбс.

— Оз, оз, єн бєспокбїт-чбј...

Морт кыскїс блокнот, мы-кб гїжїс да сєтїс Фїсу-новлы лїст. Осторожнб, мєдым нє садмбдны Гор-лєнкобс, сїјб пєтїс да нбжїб пбдлалїс бзбс. Фїсунов пук-тылїс-нїн лїстоксб пбдуш-ка улб да лбсбдчїс узыны. Сєсєа, очсбдлбмбн, паскб-дїс лїстоксб да лыдїс:

„Коєндант јорт, тајб кык јортыс набн мунтбз кутасын овны мєнам коєн-таын. Фрунзе“.

Фїсунов чєччыштлїс вол-пас вьлас.

— Ванка! Чєччы, Ванка! Фрунзе тајб!—горбдїс сїјб мыј вблі вьныс.

— Кбні Фрунзе?—чє-ччыштїс Горлєнко, узбм јы-лыс пыр-жб вунбдбмбн.

Жбмдалбмбн, набд пєтїс-ны калїдорб, котбртїсны бшїн дінб. Нєкымын вєр-збма морт мунїсны штаб діныс. Возас, сєдлбын ка-чајтчбмбн, мунїс сїјб—Фрунзе.

Врангєл вьлб!

Мїхал Васїлјєвіч Фрунзе пыр велбдлїс јоса нєнавї-дїтны врагбс да тбжысб-мбн относїтчыны рєволюці-јалы прєданнбј јбз дінб. Сїјбс Лєнїныс да Сталїн-лыс матыса соратнїкбс, сы-ыс бєззавєтнбја рабєјтїсны командїрјас да красноар-мєїєцјас.

1920-бд вога сєнтябрын Фрунзєбс вблі назначїтбма лунвыс фронтса арміјабн командујтєбн. Сєні, гєнє-рал Врангєлкбд тышын, став зїрдаланлуннас тыдовт-чїс краснбј полководєцлбн воєннбј гєніјыс. Сталїн

